

МОНІТОРИНГ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

MONITORING OF THE PROCESS OF PROVIDING SOCIAL SERVICES IN TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF STATE SOCIAL POLICY

У статті теоретично обґрунтовано доцільність формування механізму моніторингу регіональних процесів, що впливають на ефективність соціальних послуг в регіоні, передбачає такі етапи: формування системи показників, що характеризують модернізаційний рівень сфери соціальних послуг; визначення рівнів розвитку регіону за такими складовими, як рівень модернізації економічної сфери, модернізаційний рівень демографічної складової та модернізаційний рівень зайнятості; визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи показників та розрахунок інтегральних показників, ранжування регіонів; вибір критеріїв класифікації та групування регіонів відповідно до рівня модернізації сфери соціальних послуг; визначення регіональних особливостей відповідно до рівня модернізації надання соціальних послуг кожної групи регіонів, виявлення найважливіших проблем кожного регіону.

Запропоновано моніторинг процесів надання соціальних послуг у контексті сучасної державної соціальної політики, який включає такі кроки: формування системи показників, що характеризують рівень модернізації соціальних послуг; визначає рівень регіонального розвитку за такими складовими, як рівень модернізації економічної сфери, рівень модернізації демографічної складової та рівень модернізації інституційної сфери. Визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи показників та розрахунок інтегральних показників, регіональних рейтингів та здійснено групування регіонів за рівнем модернізації сфери соціальних послуг.

Сформовано методуку, яка була апробована на прикладі регіонів України, за результатами розрахунку рівня модернізації процесів надання соціальних послуг регіони проранжовано та згруповано. Рейтинг виділяє чотири групи регіонів: з високим рівнем модернізації соціальних послуг, з рівнем вище середнього та з середнім і низьким рівнями. Авторський підхід до моніторингу процесів надання соціальних послуг дозволяє вивчити реальний стан ключових показників, що впливають на ці процеси, виявити проблемні зони та розробити механізми сприяння удосконалення процесу надання соціальних послуг в громадах.

Ключові слова: соціальне забезпечення, соціальна послуга, територіальна громада, моніторинг, рейтингування, інтегральний показник, державна соціальна політика.

The article theoretically substantiates the expediency of forming a mechanism for monitoring regional processes affecting the effectiveness of social services in the region, which involves the following stages: formation of a system of indicators characterizing the modernization level of the sphere of social services; determination of the levels of development of the region by such components as the level of modernization of the economic sphere, the modernization level of the demographic component and the modernization level of employment; determination of weighting coefficients for each group of indicators and calculation of integral indicators, ranking of regions; selection of criteria for classification and grouping of regions in accordance with the level of modernization of the sphere of social services; determination of regional characteristics according to the level of modernization of social services provision of each group of regions, identification of the most important problems of each region.

It is proposed to monitor the processes of providing social services in the context of modern state social policy, which includes the following steps: formation of a system of indicators characterizing the level of modernization of social services; determines the level of regional development by such components as the level of modernization of the economic sphere, the level of modernization of the demographic component and the level of modernization of the institutional sphere. Determination of weighting coefficients for each group of indicators and calculation of integral indicators, regional ratings, and grouping of regions according to the level of modernization of the sphere of social services.

The advanced methodology was tested on the example of the regions of Ukraine, according to the results of the calculation of the level of modernization of the processes of providing social services, the regions were ranked and grouped. The rating distinguishes four groups of regions: with a high level of modernization of social services, with an above-average level, and with an average and low level. The author's approach to monitoring the processes of providing social services allows you to study the real state of key indicators that affect these processes, identify problem areas, and develop mechanisms to help improve the process of providing social services in communities.

Key words: social security, social service, territorial community, monitoring, rating, integral indicator, state social policy.

УДК [364:332.1]:351.84
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.35.25>

Смирнов І.М.

аспірант кафедри публічного управління та

менеджменту організацій

Національний університет

«Чернігівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0003-4935-4777

Постановка проблеми у загальному вигляді. Надання соціальних послуг є ключовим інструментом соціального захисту та відіграє важливу роль у покращенні якості життя суспільства. До соціальних відносяться такі послуги, як соціальне забезпечення, працев-

лаштування та навчання, догляд за дітьми та соціальна допомога є дуже важливими.

Для досягнення ключових цілей соціально-економічних відносяться, таких як соціальна, економічна та територіальна згуртованість, висока зайнятість та економічне

зростання. Однак сьогоденні реалії показують, що більшість країн стикаються з фундаментальними проблемами, такими як зміна демографічної ситуації, низький рівень економічного зростання, міграція, збройні конфлікти, швидкі зміни в структурі зайнятості та нові форми, а також нестабільність доходів, у тому числі середнього представництва. клас. Все це ставить питання модернізації соціальних послуг та адаптації моделей соціальної підтримки з урахуванням особливостей сучасної державної соціальної політики з метою кращого реагування на зміну потреб і соціальних викликів, таких як старіння населення, зростання безробіття, обмеження фінансування тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню актуальних питань процесів надання соціальних послуг та соціального захисту присвятили свої дослідження чимало науковців, зокрема: Андерсон Е., Коваль К.П., Ревко А.М.

Незважаючи на наявність значної кількості досліджень з даного питання, на сьогодні необхідно досліджувати особливості реалізації політики надання соціальних послуг в територіальних громадах в умовах війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Останнім часом Україна пройшла через тяжкий етап розвитку: криза, революція, пандемія та війна. Всі проблеми становлять загрозу не лише для країни, але й для всієї нації та ще раз підтверджують важливість ефективної управлінської діяльності, яка стала новою парадигмою публічного управління. Адже завдання публічного управління полягає не лише у забезпеченні функціонування та розвитку держави, а й у формуванні ефективної державної політики, в першу чергу в соціальній сфері та пошук найбільш оптимального з точки зору вектору розвитку цієї сфери. Система надання соціальних послуг в Україні нині перебуває у вкрай складній ситуації, оскільки війна, яка несе пряму загрозу національній безпеці, у розпалі. Тому дослідження проблем, що впливають на ефективність надання соціальних послуг в територіальних громадах в умовах війни, сьогодні є особливо актуальним.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей проблем та перспектив надання соціальних послуг в територіальних громадах в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Запропонований модернізаційний підхід до моніторингу регіональних процесів, що впливають на ефективність соціального захисту, передбачає такі етапи:

а) формування системи показників, що характеризують модернізаційний рівень сфери соціальних послуг;

б) визначення рівнів розвитку регіону за такими складовими, як рівень модернізації економічної сфери, модернізаційний рівень демографічної складової та модернізаційний рівень зайнятості;

в) визначення вагових коефіцієнтів для кожної групи показників та розрахунок інтегральних показників, ранжування регіонів;

г) вибір критеріїв класифікації та групування регіонів відповідно до рівня модернізації сфери соціальних послуг;

д) визначення регіональних особливостей відповідно до рівня модернізації надання соціальних послуг кожної групи регіонів, виявлення найважливіших проблем кожного регіону.

Запропоновано визначити рівень модернізації соціальних послуг (L_{mss_j}) у регіоні шляхом аналізу таких складових: рівень модернізації економічної сфери (L_{es_j}), рівень модернізації демографічної складової (L_{ds_j}) та рівень модернізації зайнятості (L_{pa_j}) (рис. 1).

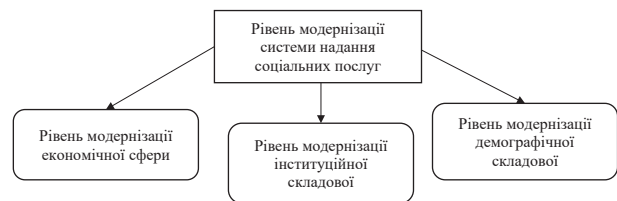


Рис. 1. Компонентні оцінки рівня модернізації соціальних послуг

**власна розробка автора*

Система часткових показників, що представляє собою масив кількісних і якісних складових оцінки рівня модернізації соціальних послуг, наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Перелік часткових показників оцінки складових рівня модернізації соціальних послуг

№	Індекси
Рівень модернізації економічної сфери	
X ₁	Валовий регіональний продукт на душу населення, грн
X ₂	Середня заробітна плата, грн
X ₃	Частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, %
Рівень модернізації демографічної складової	
X ₄	Щільність населення, осіб на км ²
X ₅	Загальний коефіцієнт народжуваності
X ₆	Частка населення у віці 15-64 років у загальній чисельності постійного населення, %
Рівень модернізації інституційної сфери	
X ₇	Кількість територіальних громад
X ₈	Кількість надавачів соціальних послуг

**власна розробка автора*

Для порівнянності та сумісності сформованої інформаційної бази проведемо нормування обраних показників. Крім того, для індикаторів-стимуляторів та індикаторів-дестимуляторів – нормування факторів здійснюється відповідно до різних формул, що пов'язано з необхідністю стандартизації складових для ранжирування за допомогою показників, зростання яких підвищує індекс модернізації соціальної послуг та індикаторів, зростання яких знижує відповідний показник.

Для розрахунку сумарного індексу модернізації соціальних послуг у регіоні необхідно «згорнути» часткові індекси в інтегральний.

Інтегральний показник для кожної складової рівня модернізації сфери соціальних послуг розраховується за формулою на основі розрахунку середнього арифметичного (формула 1):

$$I_{ij} = \frac{\sum_{i=1}^n V_{ij}}{n} \quad (1)$$

де I_{ij} – інтегральний показник рівня для i -го показника j -го регіону за певний період;

V_{ij} – сума часткових індексів, що характеризують i -й показник j -ї області за певний період;

n – кількість часткових показників.

Рівень модернізації регіону за такими складовими, як рівень економічної сфери, рівень демографічної складової та рівень інституційної складової пропонуємо розрахувати як відношення інтегрального показника регіону по кожному показнику до його середнього значення по країні (формула 2)

$$P_{ij} = \frac{I_{ij}}{I_{iavg}} \quad (2)$$

де P_{ij} – рівень стану на i -му показнику j -ї регіон за певний період;

I_{ij} – інтегральний показник стану i -го індикатора j -го регіону за певний період;

I_{iavg} – середнє значення інтегрального показника стану i -го показника в країні за певний період.

Рівень модернізації соціальних послуг в області розраховується як сума індексів трьох компонент.

Крім того, для того, щоб вирівняти кожну складову для загального результату, ми використовуємо ваги для кожної сфери, визначені авторами – для економічної сфери – 0,4, за демографічною складовою – 0,3, за інституційною сферою – 0,3. Формула розрахунку рівня модернізації соціальних послуг у j -му регіоні буде виглядати наступним чином (формула 3):

$$L_{mss_j} = 0,4L_{es_j} + 0,3L_{ds_j} + 0,3L_{pa_j} \quad (3)$$

де L_{es_j} – рівень модернізації економічної сфери;

L_{ds_j} – рівень модернізації демографічної сфери;

L_{pa_j} – рівень модернізації інституційної сфери.

За результатами рейтингової оцінки рівня модернізації соціальних послуг (L_{mss}) запропоновано виокремити наступні 4 групи регіонів: регіони з високим L_{mss} , регіони з L_{mss} вище середнього, регіони із середнім та низьким L_{mss} .

Запропоновану авторську методику протестуємо на прикладі регіонів України, але слід зазначити, що вона прийнятна для розрахунків для будь-якої країни.

Інтегральні показники для кожної складової рівня модернізації сфери соціальних послуг розраховані за формулою (1) представлені у таблиці 2.

Результати моніторингу рівня модернізації соціальних послуг за рейтингом регіонів та його динамікою представлені на рис. 2 та табл. 3.

За результатами моніторингу рівня модернізації соціальних послуг пропонуємо згрупувати регіони наступним чином:

– стабільні регіони (коливання рейтингу в середньому не перевищують 1);

– регіони, які прагнуть до стабільності (коливання рейтингу в середньому від 1 до 3);

– регіони, рейтинги яких характеризуються різким зростанням (не менше 3);

– регіонів, рейтинги яких різко впали (як мінімум на 3);

– регіонів, рейтинги яких суттєво змінилися в різні боки.

Стабільні регіони. Серед регіонів-лідерів у цій групі – місто Київ (1 місце) та Дніпропетровська область (4 місце). Інші регіони, що входять до групи стабільних регіонів – Волинська (23 місце), Кіровоградська (21 місце) Тернопільська (24 місце) області є регіонами-аутсайдерами. Ці показники можуть свідчити як про всебічну увагу – місто Київ, так і про стійке ігнорування складових рівня модернізації соціальних послуг.

Регіони, які прагнуть до стабільності.

Цю групу формують регіони основної групи, які щорічно займають від 4 до 22 місць у загальному рейтингу – Вінниця (18), Закарпатська область (8), Миколаїв (15), Одеса (2), Херсон (17-й), Черкаси (10-й), Чернігів (5-й). Регіони, рейтинг яких характеризується різким зростанням. До цієї групи увійшли такі області: Вінницька (18 місце) – покращення позиції на 3 бали порівняно з 2020 роком, Закарпатська (8 місце) – позиція порівняно з 2021 роком зросла на 2 бали, Черкаська (10 місце) – в порівнянні з 2021 роком скоротилося 3 бали області.

Регіони, які різко впали. Регіонами, де рівень модернізації соціальних послуг

Інтегральні показники для кожної складової рівня модернізації сфери соціальних послуг

Область	$I_{(ij)} = (Vx_1 + Vx_2 + Vx_3) / 3$			$I_{(ij)} = (Vx_4 + Vx_5 + Vx_6) / 3$			$I_{(ij)} = (Vx_7 + Vx_8) / 2$		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Вінницька	0,229	0,245	0,232	0,488	0,530	0,499	0,520	0,516	0,525
Волинська	0,062	0,100	0,108	0,715	0,758	0,757	0,339	0,335	0,335
Дніпропетровська	0,288	0,225	0,257	0,497	0,538	0,534	0,972	0,972	0,972
Донецька	0,234	0,167	0,213	0,415	0,424	0,427	0,609	0,604	0,624
Житомирська	0,246	0,305	0,239	0,511	0,567	0,577	0,564	0,568	0,578
Закарпатська	0,236	0,226	0,220	0,879	0,891	0,898	0,485	0,494	0,504
Запорізька	0,439	0,385	0,251	0,481	0,511	0,519	0,529	0,545	0,568
Івано-Франківська	0,184	0,231	0,144	0,808	0,807	0,797	0,452	0,456	0,457
Київська	0,422	0,381	0,266	0,590	0,574	0,591	0,646	0,655	0,679
Кіровоградська	0,282	0,280	0,243	0,401	0,455	0,443	0,415	0,422	0,445
Луганська	0,114	0,064	0,039	0,520	0,499	0,491	0,200	0,200	0,200
Львівська	0,156	0,187	0,207	0,791	0,791	0,788	0,774	0,792	0,819
Миколаївська	0,313	0,270	0,243	0,570	0,584	0,579	0,482	0,484	0,487
Одеська	0,252	0,263	0,274	0,602	0,638	0,628	0,838	0,881	0,930
Полтавська	0,326	0,310	0,230	0,547	0,582	0,575	0,481	0,508	0,525
Рівненська	0,210	0,209	0,270	0,717	0,767	0,741	0,436	0,436	0,440
Сумська	0,294	0,271	0,205	0,551	0,551	0,552	0,458	0,456	0,454
Тернопільська	0,098	0,088	0,064	0,749	0,758	0,753	0,397	0,404	0,411
Харківська	0,328	0,116	0,196	0,701	0,708	0,702	0,792	0,797	0,801
Херсонська	0,191	0,188	0,196	0,568	0,592	0,587	0,618	0,600	0,588
Хмельницька	0,252	0,221	0,255	0,516	0,538	0,555	0,521	0,526	0,592
Черкаська	0,412	0,383	0,306	0,442	0,492	0,491	0,471	0,483	0,504
Чернівецька	0,195	0,199	0,264	0,784	0,821	0,793	0,351	0,353	0,351
Чернігівська	0,408	0,415	0,368	0,358	0,395	0,396	0,557	0,561	0,569
м. Київ	0,831	0,802	0,667	0,486	0,515	0,502	0,401	0,405	0,421
I_{avg}	0,280	0,261	0,238	0,588	0,611	0,607	0,532	0,538	0,551

*розраховано автором за даними Державного комітету статистики



Рис. 2. Результати рейтингування регіонів за рівнем модернізації соціальних послуг у 2020-2022 роках

*власна розробка автора

Рейтинги рівня модернізації соціальних послуг за регіонами

Область	рейтинг (ранг)			динаміка рейтингу	
	2020	2021	2022	2022/2021	2022/2020
Вінницька	21	17	18	1	-3
Волинська	24	24	23	-1	-1
Дніпропетровська	4	4	3	-1	-1
Донецька	19	22	19	-3	0
Житомирська	14	9	13	4	-1
Закарпатська	10	10	8	-2	-2
Запорізька	5	5	14	9	9
Івано-Франківська	15	12	20	8	5
Київська	3	2	7	5	4
Кіровоградська	22	21	21	0	-1
Луганська	25	25	25	0	0
Львівська	9	7	4	-3	-5
Миколаївська	12	13	15	2	3
Одеська	6	3	2	-1	-4
Полтавська	11	11	16	5	5
Рівненська	17	16	9	-7	-8
Сумська	13	15	22	7	9
Тернопільська	23	23	24	1	1
Харківська	2	14	6	-8	4
Херсонська	18	18	17	-1	-1
Хмельницька	16	20	12	-8	-4
Черкаська	7	8	10	2	3
Чернівецька	20	19	11	-8	-9
Чернігівська	8	6	5	-1	-3
м. Київ	1	1	1	0	0

*розраховано автором за даними Державного комітету статистики

потребує підвищеної уваги до її складових: Запорізька (14-те місце) – втратила 9 балів порівняно з 2020 роком, Івано-Франківська (20-те місце) – позиція знизилася на 8 бали порівняно з 2021 роком, Київська (7-те місце) – на 5 балів порівняно з 2021 роком, Сумська (22-те місце) – втрата на 9 бали порівняно з 2020 роком.

Регіони, які суттєво змінилися в різні боки. До групи входять Житомирська та Харківська області. Житомирська область опустилася з 14 позиції у 2020 році на 9 у 2021 році, але потім піднялася на 13 місце у 2022 році. Харківська область піднялася з 2-го місця у 2020 році на 14-те у 2021 році, але в 2022 рік посіла лише 6 місце в загальному рейтингу регіонів. Ця група є найбільш нестабільною, що може свідчити про неконтрольо-

ваність та стихійний розвиток процесів модернізації соціальних послуг.

Висновки. Сталість систем соціального забезпечення визначається таким ключовим інструментом як соціальні послуги, ця проблема стала актуальною в усьому світі, оскільки країни стикаються зі зростаючим тиском через скорочення фінансування та демографічні зміни, особливо в контексті швидкого старіння населення.

Враховуючи особливості сучасної державної соціальної політики, нові потреби та нові виклики, ключовим завданням яких є узгодження соціальних потреб населення з планами соціально-економічного розвитку країни. Запропонований моніторинг рівня модернізації соціальних послуг дав змогу порівняти рівень розвитку регіонів України

залежно від рівня модернізації економічної, демографічної складової та інституційної сфер. За результатами дослідження представлено регіональну градацію за динамікою зміни та виділили наступні групи регіонів: стабільні; ті, які прагнуть до стабільності; ті, чий рейтинг характеризується різким зростанням; ті, рейтинги яких різко впали; ті, чий рейтинг суттєво змінилися в різні боки

Запропонована методологія дає змогу використовувати ефективні інструменти для вдосконалення механізмів надання соціальних послуг, виявлення проблем у кожному регіоні та покращення соціально-економічних тенденцій з урахуванням локальних процесів, що впливають на ефективність соціального захисту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Koval Kristina, Alla Hrechko, Mykola Butko, Oleg Shevchenko, Ivan Smyrnov, and Yuliia Olyfirenko. The Modernization Approach to the Regional Processes

Monitoring of the Social Services Provision in the Context of the Modern Public Policy. *International Journal of Computer Science and Network Security* 21, no. 6 (June 30, 2021): 213–221. DOI:10.22937/IJCSNS.2021.21.6.28

2. Бутко М. П., Коваль К. П. Індикатори моніторингу модернізаційного стану регіональної системи надання соціальних послуг у децентралізаційних умовах. *Регіональна економіка*. 2021. №2(100). С. 100-109.

3. Дубич К. В. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. *Аспекти публічного управління: зб. наук. пр. ДРІДУ НАДУ*, 2015. № 3(17). С. 117-127.

4. Egerer, M., Anderson, E. Social-ecological connectivity to understand ecosystem service provision across networks in urban landscapes. *Land*, 2020. 9(12), pp. 1-14.

5. Revko, A., Butko, M., Popelo, O. (2020). Methodology for Assessing the Influence of Cultural Infrastructure on Regional Development in Poland and Ukraine. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 2020. 23(2), pp. 21-39.